

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-91>

УДК 331.101.38:331.2

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ КИТАЮ НА ОСНОВІ ПРОВІДНОГО СВІТОВОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ СТАРІННЯМ НАЦІЇ

APPLICATION OF SOCIO-ECONOMIC MEASURES TO IMPROVE THE QUALITY OF LIFE OF CHINA'S HUMAN RESOURCES BASED ON THE WORLD'S LEADING EXPERIENCE IN MANAGING THE NATION'S AGING

Сохань Інна Віталіївна

доктор економічних наук, професор,
Сумський національний аграрний університет

Ажаман Ірина Анатоліївна

доктор економічних наук, професор,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

Козак Катерина Богданівна

доктор економічних наук, професор,
Одеська національна академія харчових технологій

Sokhan Inna

Sumy National Agrarian University

Azhaman Iryna

Odesa State Academy of Construction and Architecture

Kozak Kateryna

Odesa National Academy of Food Technologies

Дане дослідження містить детальний огляд основних елементів комплексу соціально-економічних заходів підвищення якості життя людських ресурсів Китаю на основі провідного світового досвіду управління старінням нації. Підґрунтям для проведення дослідження стало вивчення системи довготермінового догляду в США, Німеччині та Японії, що є певним видом пенсійного страхування в частині покриття витрат, класифікації послуг з догляду, способів фінансування та виплати допомоги тощо. У процесі аналізу та порівняння середовища функціонування систем страхування довгострокового догляду в Сполучених Штатах, Німеччині та Японії це дослідження використовує динамічну перспективу для розгляду трьох підперспектив: соціальної, економічної та політичної. Так, Сполучені Штати Америки розглядаються як приклад комерційного механізму фінансування системи й способів інтеграції в ринкову систему. У Німеччині система довгострокового догляду є обов'язковим за принципом участі видом медичного страхування, і згідно із законом усі громадяни зобов'язані брати участь у ньому, за винятком тих, хто працює і може обрати страхування основного догляду або комерційне страхування догляду. Японська система довгострокового догляду як спосіб підвищення якості життя населення в контексті старіння є найбільш схожа на китайську, через певну схожість в ментальному, політичному середовищі існування. Для створення китайської системи управління підвищенням якості життя людських ресурсів в контексті старіння нації було обрано зазначено три провідні країни як компаратора для визначення валідності запропонованих соціально-економічних заходів підвищення якості життя людських ресурсів.

Ключові слова: якість життя, управління, розвиток, людські ресурси, старіння нації, Китай.

This study contains a detailed overview of the main elements of the set of socio-economic measures to improve the quality of life of China's human resources based on the world's leading experience in managing the nation's aging. The basis for conducting the research was the study of the long-term care system in the USA, Germany and Japan, which is a certain type of pension insurance in terms of cost coverage, classification of care services, meth-

ods of financing and payment of benefits, etc. In analyzing and comparing the operating environments of long-term care insurance systems in the United States, Germany, and Japan, this study uses a dynamic perspective to consider three sub-perspectives: social, economic, and political. Thus, the United States of America is considered as an example of a commercial system financing mechanism and ways of integration into the market system. In Germany, the long-term care system is a compulsory form of health insurance, and all citizens are required by law to participate in it, with the exception of those who work and can choose basic care insurance or commercial care insurance. The Japanese system of long-term care as a way of improving the quality of life of the population in the context of aging is the most similar to the Chinese, due to certain similarities in the mental, political environment. To create a Chinese management system for improving the quality of life of human resources in the context of an aging nation, three leading countries were selected as a comparator to determine the validity of the proposed socio-economic measures to improve the quality of life of human resources.

Keywords: life quality, management, development, human resources, aging of the population, China.

Актуальність теми. Старіння населення стало серйозною проблемою для країн світу. Порівняно зі старінням населення в розвинутих країнах, старіння населення Китаю характеризується великою базою, швидким темпом зростанням, «порожніми гніздами» (Сао Хінбанг, 2018) – розповсюджена тенденція відмови молоді від проживання в сім'ї зі старшими родичами, значними соціально-економічними диспропорціями розвитку між міськими та сільськими районами. Така важка ситуація із зростанням старіння неминуче призведе до низки соціальних та економічних проблем (Hu Xiao et al., 2022) як через тиск фінансових витрат на державне пенсійне забезпечення та скорочення робочої сили, що обмежує економічний розвиток з одного боку, а недосконале соціальне пенсійне забезпечення та медичне обслуговування має величезне протиріччя зі збільшенням попиту на пенсії літніх людей – з іншого боку. Проблема щодо довгострокового догляду не є дуже гострою, однак, враховуючи, що населення похилого віку в Китаї буде збільшуватися, попит на догляд за людьми похилого віку та медичне обслуговування продовжуватиме зростати (Cui Shichen, 2022). Отже, слід точно передбачити майбутні умови старіння, ґрунтуючись на своєчасному формулюванні відповідних контрзаходів.

Аналіз літературних джерел. Управління процесами старіння в Китаї та дослідження основних факторів, що впливають на якість життя людей похилого віку є наріжним каменем наукових досліджень багатьох науковців (Gao Zhenfeng, 2020; Guan Bo, Zhu Xiaoyu, 2017; Chen Chen, Huang Wanding, 2019).

З огляду на численні виклики, пов'язані зі старінням населення, важливою темою для уряду Китаю та всього суспільства стало досягнення «здорового старіння» (Dai Weidong, 2017). Так зване «здорове старіння» полягає в тому, щоб спиратися на спільні зусилля

всього суспільства, розумне та ефективне використання соціальних ресурсів, покращувати якість життя людей похилого віку, допомагати літнім людям насолоджуватися більш здоровим і щасливим життям за рахунок певних соціально-економічних заходів (Cui Shichen, 2022). Тому ключем до сприяння «здоровому старінню» є покращення якості життя людей похилого віку. Сьогодні якість життя – це вже не просто медична концепція, а комплекс заходів, що охоплює фізичне та психічне здоров'я, матеріальні та духовні аспекти, сім'ю та суспільство та багато інших факторів (Chen Ning, Xiong Bo, 2017).

Мета дослідження. Таким чином, у зв'язку із загостренням тенденції старіння населення, все більше стає актуальним тренд до здорового старіння, що ставить на меті дослідження основних факторів впливу на якість життя людей похилого віку через контроль старіння за допомогою цільових пенсійних послуг, підвищення рівня психічного та фізичного здоров'я, розвитку здорового старіння людей похилого віку, сприяння побудові соціалістичного гармонійного суспільства Китаю.

Виклад основного матеріалу. З прискоренням процесу старіння в Китаї проблемам, пов'язаним з довгостроковим доглядом за особами похилого віку, держава приділяє більше уваги. Організація Об'єднаних Націй визначає країну, що старіє, так: «Коли кількість літніх людей у віці 60 років і старше в країні становить понад 7% від загальної чисельності населення, це означає, що країна увійшла в суспільство старіння». У 2021 році результати сьомого національного перепису населення Китаю показали, що населення у віці 60 років і старше становило 264,02 мільйона осіб, що становить понад 18% (General Office of the State Council, 2022).

Частка людей похилого віку в Китаї зросла з 16,8% у 2018 році до 19,02% у 2021 році, що стало рекордом та однозначно небезпечною

тенденцією: чим вищий коефіцієнт людей похилого віку в загальній структурі людських ресурсів, тим більше молоді люди повинні нести тягар догляду за старістю. Відповідно до коефіцієнту 2021 року, кожен літній громадянин Китаю потребуватиме щонайменше п'яти осіб працездатного населення, що є не тільки тиском на молодь, але й створює виклик для пенсійної системи країни (General Office of the State Council, 2022).

Традиційна сільськогосподарська спеціалізація цивілізації Китаю приділяє увагу ролі сім'ї та досягає самозабезпечення через допомогу членів родини – концепція «чесноти синівської шанобливості» передбачає турботливе ставлення молодших до старших (Chen Yang, 2019). Проте з економічним і соціальним розвитком традиційна сільськогосподарська цивілізація поступово зазнала краху; стабільне сімейне середовище також постраждало, особливо після так званої реформи «відкритості», через яку міграційні процеси спровокували демографічні зрушення – значне зменшення чисельності молоді в сільській місцевості (Dai Weidong, 2011).

Для створення китайської системи управління підвищенням якості життя людських ресурсів в контексті старіння нації було обрано 3 провідні країни як компаратора для визначення валідності запропонованих соціально-економічних заходів підвищення якості життя людських ресурсів з урахуванням методів провідних країн світу – Сполучених Штатів Америки, Німеччини

та Японії. Моделі страхування довгострокового догляду в трьох країнах мають свої особливості, переваги та недоліки (таблиця 1).

Основними відмінностями в застосуванні соціально-економічних заходів підвищення якості життя населення на основі управління старінням людських ресурсів є спосіб відшкодування витрат на програми довготривалого догляду осіб похилого віку. Так, в Німеччині страхова модель є найпоширенішою, охоплюючи 90% населення. У Японії страхове покриття є відносно вузьким для людей старше 40 років. У Сполучених Штатах програми страхування комерційної допомоги починаються рано та є гнучкими, охоплюючи близько 85% населення.

Серед досліджених прикладів система соціального забезпечення Німеччини є справедливішою, оскільки ставка премії розподіляється відповідно до різних рівнів доходу, а виплата також пов'язана з премією, яку сплачує застрахований. У Японії частка страхової премії спільно оплачується урядом, підприємствами та окремими особами в суворій відповідності до правил, і справедливіше надавати послуги на вимогу з точки зору оплати. Сполучені Штати в основному застосовують комерційне страхування, де страхові внески виплачуються відповідно до договору страхування. Різні договори страхування мають різні стандарти оплати та значні відмінності.

Програми довгострокового догляду в Китаї відносно мало розповсюджені. У великих міс-

Таблиця 1

Порівняльний аналіз програм довготермінового догляду в Китаї, США, Німеччині та Японії

Країна	Покриття	Переваги	Гнучкість
США	Масове покриття – до 85% населення	Широкий перелік програм дозволяє обрати доступну програму довготермінового догляду відповідно до індивідуальних потреб та можливості оплати	Достатньо гнучка
Німеччина	Охоплює майже все населення країни (95% у 2021 році)	Справедлива соціальна система догляду, доступність широкого спектру соціально-економічних послуг	Невелика гнучкість
Японія	Відносно невелике покриття – приблизно 40% у 2021 році	Оплата послуг відбувається урядом, роботодавцем та безпосередньо застрахованим пропорційно до суспільного внеску особи	Дуже мала гнучкість
Китай	Мало розповсюджене – 6% у 2021 році	Найбільш поширеною є послуга медсестринського догляду в геріатричних пансіонатах. Інші медичні та соціальні послуги оплачуються родинами літніх людей	Неможливо визначити через низьку розповсюдженість

Джерело: авторське дослідження

тах по всій країні програми страхування літніх людей спочатку охоплюють міських працівників і мешканців, і лише деякі мегаполіси (наприклад Шанхай) поширюють покриття на міських і сільських жителів. Проте усі програми страхування довгострокового догляду дотримуються принципу «страхування довгострокового догляду слідує за медичним страхуванням», тобто без повної програми медичного страхування отримати програму соціального догляду неможливо.

Так, система довгострокового догляду в Китаї в основному поділяється на стаціонарний догляд, догляд за хворими та геріатричні заклади медичних установ. Хоча вся увага приділяється медичному догляду, проблеми пенсійного забезпечення та інші способи підвищення якості життя людей похилого віку є гострими, адже ці потреби перекладені з плечей держави на сферу домашнього та громадського догляду. А для усунення цієї диспропорції запровадження програм довготермінового догляду через особисте страхування є конче необхідним у масовому розрізі.

Система страхування довгострокового догляду в Німеччині є менш гнучкою через обов'язкову участь у національних законах, відносно повну систему з тривалим часом розробки та високу премію комерційного страхування догляду, яка служить лише доповненням до всієї системи страхування довгострокового догляду. Японія має менше покриття, ніж Німеччина, і тому менш гнучка. З іншого боку, у Сполучених Штатах домінує комерційне страхування довгострокового догляду. Договори страхування можна налаштувати відповідно до різних вимог різних груп, тому вони є найбільш гнучкими.

За останні 20 років суттєво змінився розмір сім'ї в Китаї – основою популяції стала мала сім'я з 2-3 осіб – 21,9% і 31,7% від загальної кількості сімей. Далі йдуть сім'ї з чотирьох та п'яти осіб, які становлять відповідно 21,0% та 11,5%. П'яте місце займають сім'ї з однієї особи – 6,4%, шосте – сім'ї з шести осіб – 5,3%, сім'ї з семи і більше осіб – 2,2%. Нуклеарні сім'ї (сім'ї, в основі яких – чоловік, дружина та діти) складають 64,3%, лінійні сім'ї – 26,2%, сім'ї з однієї особи – 6,5%, об'єднані сім'ї – 1,4% та інші сім'ї становлять 1,6% (General Office of the State Council, 2022).

Такі демографічні зміни спричинили ефект «порожнього гнізда», коли в сім'ї не залишається молоді для догляду за старшими членами родини. Так, у 2020 році «порожні гнізда» в Китаї становлять близько 50% від

загальної кількості літнього населення. Люди похилого віку, які живуть тільки з подружжям, становлять близько 80% від загальної кількості «порожніх гнізд». Зі зменшенням розміру сім'ї підвищується ослаблення здатності сім'ї підтримувати літніх людей та забезпечувати їм гідне старіння, поглиблюючи проблему «порожніх гнізд».

Оскільки проблема старіння в Китаї продовжує загострюватися, наголошуємо на необхідності реформування та вдосконалення існуючих закладів догляду за людьми похилого віку, з одного боку, та створення унікальної системи страхування довгострокового догляду для забезпечення адекватного надання послуг догляду – з іншого. Це стане ключем до покращення якості життя людей похилого віку в Китаї. Однак витрати, пов'язані з медичним і соціальним обслуговуванням людей похилого віку вже в середньостроковій перспективі стануть найбільшою статтею державних витрат Китаю. Тому державний потік грошових ресурсів неминуче буде переорієнтований з інвестицій у соціальну сферу. Якщо не вжити відповідних заходів, соціальні витрати, пов'язані з життям людей похилого віку в Китаї, значно дестабілізують економічне зростання країни.

Цей своєрідний парадокс необхідно якомога чіткіше сформулювати перед населенням і знайти його вирішення через нові соціальні угоди щодо правил пенсійного та медичного страхування. Суспільство має чітко усвідомити: правила гри в соціальній сфері мають бути змінені через низку об'єктивних і суб'єктивних причин, інакше система зайде в глухий кут. Але поки що не можна не відзначити, що широке обговорення соціальних проблем на всіх рівнях, від експертного до побутового, як правило, не завершується більш-менш реальними рекомендаціями з будь-якого боку цієї багатогранної проблеми, в тому числі і догляду за людьми похилого віку (Gao Xiaojie, 2022).

Висновки. Хоча дослідження системи страхування довгострокового догляду в зарубіжних країнах почалися давно, а механізм функціонування і система виплат є фундаментом для створення системи страхування довгострокового догляду. Так, Сполучені Штати Америки розглядаються як приклад комерційного механізму фінансування системи й способів інтеграції в ринкову систему. У Німеччині система довгострокового догляду є обов'язковим за принципом участі видом медичного страхування, і згідно із законом усі

громадяни зобов'язані брати участь у ньому, за винятком тих, хто працює і може обрати страхування основного догляду або комерційне страхування догляду. Японська система довгострокового догляду як спосіб підвищення якості життя населення в контексті старіння є найбільш схожа на китайську, через певну схожість в ментальному, політичному середовищі існування. Так, у Сполучених Штатах завдяки розвитку медичних технологій, поліпшенню харчування та умов життя збільшилася тривалість життя, не зважаючи на зростання чисельності літнього населення як в абсолютних, так і у відносних показниках: у 2020 році люди віком 65 років і старше становили приблизно 12,5% населення США, а до 2050 року вони становитимуть 20,7%, з них понад 18 мільйонів будуть у віці 85 років і старше, що майже в шість разів більше, ніж у 1995 році.

Системи страхування довгострокового догляду в Сполучених Штатах, Німеччині та Японії є різними, які створені на основі абсолютно різних реалізаторів. Серед них Сполучені Штати приймають добровільне страхування, а суб'єктами діяльності є комерційні страхові компанії. Проте Японія та Німеччина запроваджують обов'язкове страхування, а держава як суб'єкт управління відноситься до категорії соціального страхування.

Проте не варто відриватися від реальності та копіювати системну модель інших країн: має бути створено практичну модель системи безпеки довгострокового догляду з китайською специфікою на основі національних умов Китаю. Окрім того слід поступово реалізувати повне охоплення страхуванням довгострокового догляду по всій країні від точки до точки, від сходу до заходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Cao Xinbang (2018). The theoretical logic and practical path of constructing long-term care insurance system in China. *Social Security Review*, 4, 12–19.
2. Guan Bo, Zhu Xiaoyu (2019). Long-term care insurance system in China: pilot evaluation and comprehensive establishment. *Macroeconomic research*, 10, 103–111.
3. Cui Shichen (2022). Pilot policy attribute research long-term care insurance system in China. *China medical insurance*, 7, 21–24. The DOI: 10.19546/j. ISSN 1674-3830.2022.7.004
4. Chen Chen, Huang Wanding (2019). The long-term care insurance in Japan: Experience and enlightenment. *Health policy research in China*, 9, 17–21.
5. Dai Weidong (2017). Analyzing on the Differences of Long-Term-Care Insurance Between Germany and Japan. *Northeast Asia Forum*, (1): 39–44.
6. Dai Puzhi, Meng Na, Huo Chuanjun (2016). Analysis of the current situation of long-term care insurance for the elderly. *Cooperative Economy and Technology*, 5, 182–183.
7. Economic Daily, China Youth Network (2017). Attracting social capital to the elderly service industry. Available at: <http://biz.xinmin.cn/2017/03/11/30892359.html>.2017-03-11
8. Gao Xiaojie (2022). Long-term care insurance system. *Journal of international comparison and revelation cooperation in economy and technology*, 17, 166–167. DOI: 10.13665/j.carol carroll nki hzjyjkj. 2022.17.039
9. General Office of the State Council (2022). Opinions on promoting the development of elderly services. General Office of the State Council, 2022.4.16
10. Gertz R., Rotgang H. (2015). Changes in Germany's long-serving care insurance system: an interactive view of fiscal and social policies. *Jianghai Academic Journal*. No. 5, 23–32.
11. Danko Yu. Peculiarities of modeling Ukrainian-Chinese cooperation in the field of education = Особливості моделювання українсько-китайського співпраці в освітній сфері [Текст] / Yu. Danko // Менеджмент. 2022. Вип. 1 (35). С. 117–131.